



บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในเชิงนิเทศศาสตร์พัฒนาการ (Development Communication) มีขอบเขตเน้นโดยเฉพาะการศึกษาพิจารณาทฤษฎีนิเทศศาสตร์ (Communication Theory) และนิเทศศาสตร์ (Communication Strategy) เพื่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และการอนามัย¹ การวิจัยเรื่องนี้ได้อาศัยแนวทางการศึกษาในเชิงนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ดังกล่าวในด้านการสื่อสารนวัตกรรม (Communication of Innovation) เพื่อศึกษาการเผยแพร่ นวัตกรรมทางการศึกษา สาระในบทนี้ประกอบด้วย แนวความคิดทางการสื่อสารนวัตกรรม นวัตกรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการในการสื่อสาร เพื่อการเผยแพร่ นวัตกรรม วิวัฒนาการของการสื่อสารนวัตกรรมทางการศึกษา แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา

1. แนวความคิดของการสื่อสารนวัตกรรม

การสื่อสารนวัตกรรมเป็นการสื่อสารพิเศษอย่างหนึ่งเพื่อการเผยแพร่ความคิด และแนวปฏิบัติใหม่ ๆ² ซึ่งต้องมีช่วง เวลาที่นวัตกรรมถูกประดิษฐ์ขึ้น ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น แล้วเผยแพร่ให้คนเห็นความสำคัญและประสิทธิผลของนวัตกรรมนั้น ๆ ที่มีต่อสังคม นักสังคมศาสตร์เคยศึกษาไว้ว่า การศึกษาด้านสังคมศาสตร์มีอยู่ 2 ประการ คือ การศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมซึ่งไปมีส่วนในการผดุงโครงสร้างของสังคมอย่างไร และนวัตกรรมนั้น ๆ ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร ประการหลังนี้นับว่าเป็นหัวใจของการสื่อสารนวัตกรรม³ การสื่อสารนวัตกรรมนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่ การยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม

1 บารุงสุข สีหอำไพ, "หลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ" นิเทศศาสตร์ 2519, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอน์เต็คโปรดักชั่น, 2519). ไม่มีเลขหน้า

2 Rogers with Shoemaker, 1971, op.cit. p. 1.

3 Ibid, p. 1.

มากกว่าจะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือระดับความรู้อย่างเดียว¹ การสื่อสารระหว่างมนุษย์
 ล่าหานี้มีวิวัฒนาการมาจากสาขาวิชาสังคมวิทยา² ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง
 สังคมและการเผยแพร่นวัตกรรม

บทบาทของการสื่อสาร ซึ่งพอสรุปได้ว่าการสื่อสารนวัตกรรมเป็นการสื่อสารที่จะต้อง
 เลือกรูปแบบเฉพาะเพื่อนำมาใช้ในการเผยแพร่ความคิดและแนวปฏิบัติให้คนในสังคมยอมรับ
 และลงมือปฏิบัติ

Ithiel de Sola Pool³ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างเป็นระบบไว้
 ว่า การสื่อสารจะเชื่อมโยงองค์ประกอบของสังคมเข้าเป็นระบบสังคมเฉพาะตัวกับเส้นเอ็นที่ทำ
 หน้าที่เชื่อมโยงอวัยวะต่าง ๆ ของคนประกอบเข้าเป็นร่างกาย

Wilbur Schramm และ Donald F. Roberts⁴ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารเพื่อ
 การพัฒนาประเทศได้มองบทบาทขั้นพื้นฐานของการสื่อสารในส่วนที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทาง
 สังคม อันเป็นผลให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. การสื่อสารมีบทบาทในการทำให้สังคมเกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงให้ความรู้
 ในสิ่งที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลง การเลือกที่จะเปลี่ยนแปลง วิธีการ แนวทาง และผลประโยชน์

1 เล็กกีร์ เขยประะกับ, การสื่อสารงานนวัตกรรม. (กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), (ม.ป.ป.) หน้า 5

2 บุญเลิศ คู่ภักติก. "ศัพท์สื่อสารมวลชนทั่วไป" ศัพท์านุกรมสื่อสารมวลชน เล่ม 1
 สนั่น ปัทมะทิน บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520),
 หน้า 22.

3 Ithiel de Sola Pool, "Communication System" In Handbook of
Communication ed., Ithiel De Sola Pool (Chicago : Rand McNally
 College Publishing, 1973), p. 3.

4 Wilbur Schramm and Donald F. Roberts The Process and Effects of Mass
Communication 2d ed. (Urbana : University of Illinois Press, 1971),
 pp. 757-761.

ของการรับความคิดและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ

2. การสื่อสารมีความสำคัญต่อการกระตุ้นให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง สำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจซึ่งจะนำไปสู่ความพยายามทำในสิ่งที่จะบังเกิดผลใหม่ ๆ เช่น การเปลี่ยนทัพพันธุ์ใหม่ เปลี่ยนวิธีการกินอาหาร การใช้อุปกรณ์คุมกำเนิด เป็นต้น ในส่วนนี้บทบาทของการสื่อสารใช้เพื่อจุดใจและเปิดช่องสื่อสารในกลุ่มบุคคล ระหว่างกลุ่มบุคคล และผู้นำความคิดเหล่านี้จะนำไปสู่ความผูกพันและจุดหมายปลายทางร่วมกัน

3. การสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการล่อนทักะที่จำเป็นต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อจะไปสู่ความสำเร็จ เช่น บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของอุปกรณ์คุมกำเนิด ต่อมาได้ตัดสินใจยอมรับและต้องการใช้ แล้วเกิดความอยากรู้วิธีการที่จะใช้

จึงสรุปได้ว่าการสื่อสารนั้นจะมีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และทุกแง่มุมของการพัฒนาทางสังคม

ในการเผยแพร่นวัตกรรมไปยังกลุ่มบุคคลที่กระจายอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารนั้น ตามปกติทำได้อย่างยากลำบาก วิธีการอันหนึ่งที่จะสามารถเผยแพร่นวัตกรรมให้กว้างขวางออกไปในระยะเวลาดันสั้นทางหนึ่งที่จะกระทำได้ คือ ใช้การสื่อสารเข้าไปช่วย ในเรื่องนี้ Scitramm และ Roberts¹ มีความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของการสื่อสารที่จะใช้กับการเผยแพร่สิ่งใหม่ ๆ ไปยังท้องถิ่นทุรกันดารโดยเน้นถึงการเข้าถึงสื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคล ดังนี้

การพัฒนาประเทศถ้าปราศจากสื่อมวลชนแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะช้ามาก หลายประเทศที่ประชาชนอยู่อย่างโดดเดี่ยวจากที่อื่น ๆ ประชาชนซึ่งในชนบทธรรมดาเดิมที่ยังอยู่กับเผ่าพันธุ์ หรือชุมชนท้องถิ่นมากกว่าจะขึ้นอยู่กับความเป็นชาติโดยส่วนรวม ประชาชนจึงไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากสภาพแวดล้อมที่เป็นมาช้านาน นอกจากนี้ประเทศที่มีอัตราการรู้หนังสือต่ำ ขาดครู ขาดช่างเทคนิค ขาดแรงงานที่จะพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางข่าวสารในชุมชน การใช้สื่อมวลชนจะช่วยขจัดอุปสรรคเหล่านี้ได้อย่างมาก วิทยุและวิทยุโทรทัศน์ช่วยให้ผู้นำสามารถขจัดช่องว่างที่ห่างจากประชาชนอันเนื่องมาจากความไม่รู้หนังสือ ช่วยเพิ่มหนทางให้เข้าถึงครูและ

1 Ibid, p. 758.

เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การสื่อสารช่วยย้ทำให้ทำสิ่งเหล่านี้ได้เร็วและในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าที่เคย
 ทำมา

กระบวนการของการสื่อสารระหว่างมนุษย์ที่กล่าวถึงนี้มีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน แบบ
 คำลองที่ยอมรับกันมาก คือ แบบคำลองกระบวนการสื่อสาร ของ David K. Berlo¹ ซึ่งมี
 ชื่อว่า The Source-Message-Channel-Receiver Model หรือ S.M.C.R. model
 ซึ่งประกอบด้วย

ผู้ส่งสาร-สาร-ช่องสาร-ผู้รับสาร Berlo ได้เน้นความสำคัญของความเข้าใจใน
 พฤติกรรมของมนุษย์ในลักษณะการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ถ้าหากมีความตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรม ผู้ส่งสารจำเป็นต้องเข้าใจตัวแปรและกระบวนการของพฤติกรรม ตลอดจนการ
 เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ถึงแม้จะแยกผู้ส่งสารและผู้รับสารออกจากกันในแบบรูปนี้ แต่สิ่งที่เรารู้
 จากผู้ส่งสารก็สามารถนำไปพิจารณาผู้รับสารได้ ซึ่งต่อมา Everett M. Rogers² ได้มีรูปแบบ
 ของการสื่อสารแสดงถึงผล (Effect) ซึ่งมุ่งพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของผู้รับสาร

แบบคำลองของการสื่อสารที่ค่อนข้างครอบคลุมกระบวนการของการสื่อสารมาก คือ
 แบบของ Harold D. Lasswell³ โดยกำหนดรูปของการสื่อสารไว้ในรูปคำถาม วิธีที่ง่าย
 ที่สุดที่จะอธิบายถึงการทำงานของ การสื่อสาร โดยการตอบคำถามดังต่อไปนี้

ใคร (Who)

พูดอะไร (Says what)

- 1 David K. Berlo, The Process of Communication. (New York : Holt Rinehart and Winston, 1960), pp. 30-39.
- 2 See Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization among Peasants : The Impact of Communication (New York : Holt Rinehart and Winston Inc, 1969. p. 18.
- 3 Harold D. Lasswell, "The Structure and Function of Communication in Society", The Communication of Ideas, ed. Lyman Bryson (New York : Harper and Row Publisher, 1948), pp. 37-51.

ผ่านช่องทางใด (To Which Channel)

ไปยังใคร (To Whom)

และมีผลอย่างไร (With what Effect)

การสื่อสารนวัตกรรมซึ่งเป็นการสื่อสารที่จะช่วยในการเผยแพร่ความคิดใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมตั้งแต่ขั้นการเกิดการเรียนรู้ จนถึงขั้นยอมรับโดยลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังนี้ มักจะรวมกระบวนการในการตัดสินใจผู้ด้วย การสื่อสารนวัตกรรมจึงมีความสลับซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-step Flow of Communication) อยู่มาก การสื่อสารแบบหลายขั้นตอนนี้ได้มีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีการสื่อสารจังหวะเดียว (One-step Flow of Information) หรือสมมติฐานแบบเข็มฉีดยา (Hypodermic needle hypothesis) เกิดขึ้นประมาณ ค.ศ. 1930-1940 ซึ่งเชื่อว่าสื่อสารมวลชนนั้นมีประสิทธิภาพมาก สามารถเผยแพร่ไปยังประชาชนอย่างกว้างขวาง และสามารถเชื่อมโยงความคิดใหม่กับประชาชนได้ ได้มีการนำแนวความคิดของกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (S-R Principle) มาใช้ในทางการสื่อสารเรื่อยมา และที่มองเห็นแนวทางของแนวคิดที่เน้นผลที่ตามมาในทางการสื่อสาร คือ แนวคิดทฤษฎีสื่อสารมวลชนร่วมสมัยที่มีอยู่ 4 ทฤษฎี¹ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (The Individual Differences Theory)
2. ทฤษฎีกลุ่มทางสังคม (The Social Categories Theory)
3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Relationship Theory)
4. ทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม (The Culture Norms Theory)

แนวคิดของทั้ง 4 ทฤษฎีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เปลี่ยนมาให้ความสำคัญแก่ตัวผู้รับสารมากขึ้น โดยเฉพาะลักษณะที่แตกต่างกันของผู้รับสาร ยิ่งในปี ค.ศ. 1940 Paul F. Lazarsfeld, B. Berelson และ H. Gaudet² ได้พบว่า "ความคิดได้ถูกเผยแพร่จากวิทยุและสิ่งพิมพ์ไป

1 Ibid, pp. 119-139.

2 Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson, Hazel Gaudet. The People's Choice. (New York : Columbia University Press, 1968), pp. 150-158.

ยังผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) จากนั้นจึงค่อยกระจายเผยแพร่ออกไปถึงประชาชน" ซึ่งถือเป็นการค้นพบการสื่อสารแบบสองขั้นตอน (Two-step flow hypothesis)

2. นวัตกรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

คำว่า "นวัตกรรม" หรือที่มีผู้ใช้ว่า นวัตกรรม เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษาที่บัญญัติขึ้นให้ตรงกับคำว่า "Innovation" ในภาษาอังกฤษ หมายถึง การนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมวิธีการที่ทำอยู่เดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น¹ ความหมายโดยตรงของ Innovation ตามพจนานุกรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือการนำเสนอสิ่งใหม่ ๆ² Rogers และ Shoemaker³ ได้นิยามความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า นวัตกรรม หมายถึง ความคิด วิธีปฏิบัติ และการปฏิบัติที่บุคคลรับในฐานะสิ่งใหม่ ๆ อาจเป็นความคิดที่เคยคิดกันขึ้นเป็นของใหม่มาครั้งหนึ่งหรือเพิ่งค้นพบใหม่ก็ได้ แต่จะต้องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ ถ้าบุคคลรับหรือรู้สึกว่าเป็นของใหม่และมีปฏิริยาในฐานะความคิดใหม่ก็คือว่าเป็นนวัตกรรม

Everett M. Rogers และ Rekha Agarwala Rogers ได้นิยามนวัตกรรมในเชิงการสื่อสารภายในองค์กร ซึ่งมีมิติที่กว้างขวางออกไปคือว่า นวัตกรรม คือ ความคิด วิธีปฏิบัติ และการปฏิบัติใหม่ ๆ ที่รับรู้โดยกลุ่มที่ยอมรับปฏิบัติ⁴

Jaltman และ Duncan⁵ ได้นิยามความหมายของนวัตกรรมในเชิงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่า นวัตกรรม คือ แนวปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือตัวเลือกในโครงสร้างของระบบ ที่อาจจะมีความ

1 กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. ประมวลศัพท์บัญญัติวิชาการศึกษา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518), หน้า 87.

2 A.S. Hornby, Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. (London : Oxford University Press, 1974), p. 446.

3 Rogers with Shoemaker, 1971, p. 19.

4 Everett M. Rogers and Rekha Agarwala-Rogers, Communication in Organization. (New York : The Free Press, 1966), pp. 150.

5 Gerald Jaltman and Robert Duncan, Strategies for Planned Change. (New York : John Weley & Sons, 1977), p. 12.

ต้องการหรือความไม่ต้องการที่จะเรียนรู้ของผู้ที่มีบทบาทต่อสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ
 ปฏิบัติการที่มีต่อนวัตกรรม และมีบ่อยครั้งที่ความต้องการในสิ่งใหม่ ๆ จะเป็นกระบวนการสร้าง
 สรรค์ให้มีการสร้างนวัตกรรมออกมา

จากแนวความคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า
 นวัตกรรม คือ ความคิด สิ่งประดิษฐ์ แนวปฏิบัติที่สร้างหรือกำหนดขึ้นใหม่ในสังคม เพื่อวัตถุประสงค์
 ในการ เปลี่ยนพฤติกรรมของคนในแต่ละระบบสังคม

Gerhard Lenski¹ ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับนวัตกรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 ไว้เมื่อ ค.ศ. 1964 ว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมมีเช่นเดียวกับทฤษฎีวิวัฒนาการ
 ทางชีววิทยา คือจะมีองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐาน 4 อย่าง คือ

1. ความต่อเนื่อง (Continuity)
2. นวัตกรรม (Innovation)
3. การสูญสิ้นไปของสิ่งเก่า ๆ (extinction)
4. วิวัฒนาการ (evolution)

อาจสรุปได้ว่า นวัตกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในบรรดาองค์ประกอบที่เป็น
 พื้นฐานของวิวัฒนาการในสังคม และ Lenski² วิเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมและ
 วัฒนธรรม (Sociocultural innovation) ว่าประกอบด้วย การค้นพบ (discovery)
 การประดิษฐ์ (invention) การเผยแพร่ความคิดและการดัดแปลง (alteration)
 การค้นพบ หมายถึง การได้ข่าวสารความรู้ใหม่
 การประดิษฐ์ หมายถึง การนำข่าวสารที่สื่อผู้มาประกอบกัน ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น

1 เกอร์ฮาร์ด เลนสกี, มนุษย์กับสังคม. แปลโดย ยุทธ กักดีเดชยนต์,
 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 22.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

การเผยแพร่ความคิดใหม่ เป็นการนำข่าวสารความรู้จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง หรือจากส่วนหนึ่งไปยังอีกส่วนหนึ่งในสังคมเดียวกัน

การติดต่อ เป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลง อากัย เวลาและมีลักษณะติดต่อจากของเก่า

Katz, Levin และ Hamilton¹ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรม การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลง ในระบบสังคมและวัฒนธรรมในเชิงการสื่อสารนวัตกรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างมากระหว่างการศึกษาเรื่องในรูปกระบวนการมีอยู่ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับ (the acceptance)
2. ต้องผ่านช่วงเวลาหนึ่ง (over time)
3. แนวความคิดใหม่หรือแนวปฏิบัติใหม่ (of some specification of practice) ที่เกี่ยวข้อง
4. โดยปัจเจกบุคคล กลุ่มหรืออื่น ๆ (by individuals, groups of other adopting linked to)
5. โดยผ่านช่องทาง (specific channels of communication)
6. ไปยังโครงสร้างของสังคม และ (to a social structure)
7. นำไปสู่ระบบค่านิยมแห่งวัฒนธรรม (to a given of value of culture)

ในการศึกษาต่อ ๆ มา Rogers และ Shoemaker² ได้มีแนวทางเกี่ยวกับนวัตกรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้คล้ายคลึงกัน แต่มองขั้นตอนต่าง ๆ ในลักษณะที่อ่อนโยนลง ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. จะต้องมีความคิดใหม่ (the innovation)
2. ซึ่งผ่านช่องทาง (which communicated through certain channels)
3. ในช่วงเวลาหนึ่ง (over time)
4. ที่จะไปสู่คนในสังคม (among the members of a social system)

1 Elihu Katz, Martin Levin and Herbert Hamilton, "Traditional of Research on the Diffusion of Innovation", American Sociological Review, 28 (2, 1963), pp.237-252.

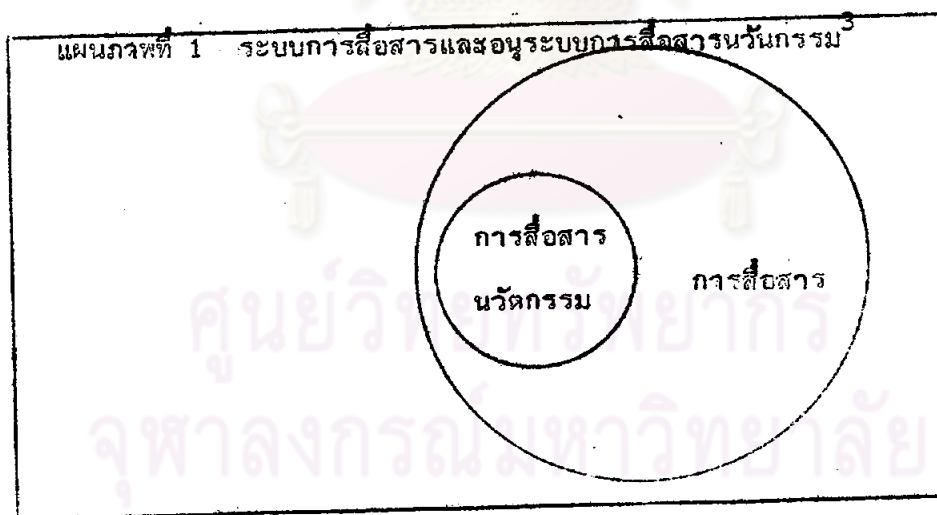
2 Rogers with Shoemaker, 1971, op.cit., p. 18.

และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการซึ่งจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม เช่น การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ในชาติบ้านเมือง การประดิษฐ์ใหม่ ๆ ในทางอุตสาหกรรม การจัดตั้งสภาพพัฒนาหมู่บ้าน หรือการยอมรับวิธีการรณรงค์แล้วแต่เป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น¹

Willbur Schramm² ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของนวัตกรรมในฐานะเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพัฒนาว่า การวางแผนพัฒนาประเทศจำเป็นต้องประกอบด้วย การวางแผนใช้นวัตกรรม นวัตกรรมต้องการผู้มีบทบาทเป็นตัวกลาง (middleman) ซึ่งจะเป็นผู้จัดให้วัฒนธรรมเก่าและใหม่เข้ากันได้โดยถ่ายโอนวัฒนธรรมสมัยใหม่และเทคโนโลยีให้กับคนที่อยู่ในค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิม

3. กระบวนการในการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่นวัตกรรม

การมีสารที่ก่อให้เกิดการสื่อสารนวัตกรรม หรือบางทีเรียกการเผยแพร่ข่าวสาร (Diffusion) นั้น เป็นอนุระบบ (sub-set) ของการสื่อสาร (Communication) ซึ่งมีความหมายกว้างรวมข่าวสารทุกชนิด ดังแผนภาพต่อไปนี้



1 Ibid, p. 7.

2 Willbur Schramm, Mass Media and National Development : The Role of Information in the Development Countries. (California : Standford University Press, 1964), p. 30.

3 Rogers with Shoemaker, 1971, op.cit., p. 12.

การสื่อสารมีความหมายครอบคลุมถึงข่าวสารทุกประเภททั้งเก่าและใหม่ ส่วนการสื่อสารนวัตกรรม จะประกอบด้วยข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปยังผู้รับสารที่จะต้องเปิดรับข่าวสารที่ผิดแผกไป จากข่าวสารที่รับอยู่ในวิถีชีวิตประจำ อาจมีอัตราความเสี่ยงสูง และข่าวสารนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด ก็คือการยอมรับหรือปฏิเสธข่าวสารหรือความคิดใหม่ ทำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการสื่อสารชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดในเรื่อง กระบวนการในการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-step process) นักวิจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมได้พบว่า ความคิดใหม่ได้ถูกเผยแพร่จากแหล่งข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านสื่อกลางหลายสื่อมากกว่า 2 ขั้นตอน และจากการศึกษานับเป็นเวลาแรมปี นักการสื่อสาร นวัตกรรมได้พบว่า สื่อประเภทต่าง ๆ มีบทบาทต่างกันในแต่ละขั้นตอน (stage) ของกระบวนการในการตัดสินใจรับนวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการค้นพบว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญมากในขั้นตระหนักและเกิดความรู้ (awareness-knowledge) เกี่ยวกับความคิดใหม่ แต่สื่อ ระหว่างบุคคลจะมีความสำคัญมากขึ้นในขั้นเปลี่ยนแปลงเจตคติ¹

J.H. Sill, M.L. Sill และ E.J. Brown² ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อใน ขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการการยอมรับนวัตกรรมจากการเผยแพร่ นวัตกรรมทางการเกษตรในเมือง Lawrence County มลรัฐเพนซิลวาเนีย 175 ครัวเรือน พบว่า การเปิดรับสื่อของ บุคคลในขั้นต่าง ๆ ของกระบวนการยอมรับนวัตกรรมแตกต่างกัน ดังนี้

ขั้นความตระหนักรู้ (Awareness) กลุ่มตัวอย่างที่เปิดรับสื่อมวลชน ได้แก่ นิตยสารทางการเกษตร สูงสุด สื่อที่เปิดรับรองลงมาคือ ได้แก่ สื่อเฉพาะกิจ พวกสิ่งพิมพ์ และลำดับ สุดท้าย คือ สื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ขั้นความสนใจ (Interest) กลุ่มตัวอย่างที่เปิดรับสื่อบุคคลสูงสุด ได้แก่ กลุ่มเพื่อน สื่อที่เปิดรับรองลงมา ได้แก่ สื่อมวลชน พวกนิตยสารทางการเกษตร (Printed extension)

1 Ibid, p. 13.

2 Copp J.H., Sill, M.L., and Brown D.J., "The Function of Information Sources in the Farm Practice Adoption Process", Rural Sociology, 23 (June 1958), pp. 150-151. in Adoption of New Ideas and Practice Herbert F. Lionberger (Ames, Iowa : The Iowa State University Press, 1968), p. 30.

และสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหน่วยที่สุด

ขั้นการยอมรับ (Acceptance) กลุ่มตัวอย่างเปิดรับสื่อบุคคล ได้แก่กลุ่มเพื่อนสูงสุด สื่อที่เปิดรับรองลงมา ได้แก่สื่อบุคคลแต่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และสื่อที่เปิดรับลำดับรองลงมา คือสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่สิ่งพิมพ์

ขั้นทดลอง (Trial) กลุ่มตัวอย่างเปิดรับสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่หนังสือพิมพ์สูงสุด ลำดับรองลงมา คือ สื่อบุคคล และลำดับท้ายสุด คือ สื่อมวลชนประเภทวิทยุ

Coleman, Katz และ Menzel¹ ได้ศึกษาจากกลุ่มเพื่อนผู้มีอาชีพเดียวกันจากกลุ่มแพทย์ เกี่ยวกับการรับนวัตกรรมทางการแพทย์ คือ การใช้ยาที่ผลดีใหม่ในการรักษาโรค พบว่า ความสัมพันธ์โดยส่วนตัวทางอาชีพมีอิทธิพลอย่างสูงในระยะแรกของการยอมรับนวัตกรรม และแบบแผนทางสังคมก็มีอิทธิพลอยู่มาก การยอมรับขึ้นอยู่กับได้มีการผสมผสานและสัมพันธ์กันอย่างไรใกล้ชิดกับโครงสร้างทางสังคมของแพทย์ผู้ให้ยา ผู้รับนวัตกรรมเร็ว และผู้รับนวัตกรรมช้ารับข่าวสารจากต้นสังกัด (direct sources) เช่น วิทยุสารทางการแพทย์คล้ายกับการศึกษาพบในการยอมรับนวัตกรรมทางการแพทย์ กล่าวคือ กระบวนการทางสังคมได้เข้าไปเป็นตัวแปรแทรกกระหว่างการกระตุ้นให้ใช้ยาใหม่ (โดยผู้รับนวัตกรรมเร็วสุด) และการยอมรับขั้นใช้ยานั้น ในที่สุดสื่อบุคคลกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการแพทย์ คือ ทำให้แพทย์ที่อยู่รวมเป็นกลุ่มต่างยอมรับยาชนิดใหม่มากกว่าแพทย์ที่อยู่แยกห่างจากกัน

แนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการในการสื่อสาร (Adoption Process) เป็นที่ยอมรับกันมากและค่อนข้างมีลักษณะอนุรักษนิยม ซึ่งคณะกรรมการสังคมวิทยาชนบทได้ประกาศใน ค.ศ. 1955 ยึดเป็นแนวปฏิบัติ และ Rogers² ได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งแรก ๆ มีอยู่ 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1. ขั้นความตระหนัก (The Awareness Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะเปิดรับข่าวสาร แต่ไม่สมบูรณ์ ยังไม่มีแรงกระตุ้นให้บุคคลแสวงหาข่าวเพิ่มเติม ตามปกติข่าวสารในขั้นนี้จะเผยแพร่

¹ Coleman, J.Katz, E. and Menzel, H. "The Diffusion of an Innovation Among Physicians", Socio-Metry, 20 (December 1957), pp. 253-270. in Adoption of New Ideas and Practice Herbert F. Lionberger, 1968, p. 124.

² Rogers with Shoemaker, 1971, op.cit., pp. 100-101.

มายังบุคคลโดยอาศัยสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ หรือแหล่งประกาศข่าวสารมากกว่าจะมาจกเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมหรือจากบุคคลอื่น ๆ

2. ขั้นความสนใจ (The Interest Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะมีความสนใจและยอมที่จะเปิดรับสื่อเพื่อรับข่าวสารเพิ่มขึ้น สื่อมวลชนจะทำหน้าที่จูงใจ สื่อระหว่างบุคคลจะเริ่มมีบทบาท บุคคลจะพูดคุยกับผู้นำความคิดและพวกที่ชอบของใหม่ (innovators) เจ้าหน้าที่ ส่งเสริมอาจใช้ช่วงเวลานี้ในการกระตุ้นให้บุคคลสนใจในนวัตกรรมนั้น ๆ

3. ขั้นการประเมินผล (The Evaluation Stage) ในการเข้าถึงความคิดใหม่ ผู้รับสารจะเริ่มเข้าถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ผู้รับสารจะประเมินหรือทบทวนว่าสามารถจะรับความคิดใหม่นั้นได้หรือไม่ ในขั้นตอนนี้การสื่อสารระหว่างบุคคลจะยิ่งมีความสำคัญยิ่งขึ้น การสนทนาและการอภิปรายภายในกลุ่ม และจะเกิดความต้อการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง อาจจะมีการพูดคุยใจในที่ประชุมชน แต่จะได้ผลน้อยกว่าการพูดของผู้นำความคิดที่เลือกได้มาจากกลุ่มเพื่อนของบุคคลที่จะเป็นผู้รับสารนั่นเอง

4. ขั้นการทดลองปฏิบัติ (The Trial Stage) ความคิดใหม่ ๆ หรือผลิตผลบางอย่างไม่สามารถทดลองกันได้ อาทิเช่น บุคคลไม่สามารถทดลองออกเสียงเลือกผู้แทนของตนได้ เพราะออกเสียงหนึ่งครั้งถือว่าเป็นสิ้นสุด แต่อย่างไรก็ตาม มีความคิดใหม่ ๆ บริการและผลิตผลเป็นจำนวนมากที่บุคคลสามารถทดลองได้ ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะมีความสำคัญมาก ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะใช้ความคิดใหม่ ๆ เป็นการชั่วคราวหรือทดลองดู ในขั้นนี้ สื่อระหว่างบุคคลโดยกลุ่มผู้ที่ใกล้ชิดที่เชื่อถือกันจะมีบทบาทมากขึ้น

5. ขั้นการยอมรับปฏิบัติ (The Adoption Stage) เมื่อผู้รับสารทดลองความคิดใหม่เป็นที่พอใจแล้ว ถ้าได้รับความมั่นใจอีกครั้งโดยผู้นำความคิดและผู้ที่ยอมรับ (adopters) แล้ว บุคคลมักจะตัดสินใจยอมรับปฏิบัตินวัตกรรม และมีความมั่นใจยิ่งขึ้นโดยสื่อมวลชน เมื่อถึงขั้นนี้ควรจัดบรรยายชี้แจงการยอมรับปฏิบัติอย่าง เข้มขันยิ่งขึ้น

ต่อมา Rogers และ Shoemaker¹ ได้ปรับปรุงกระบวนการในการยอมรับให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เน้นความสำคัญของการตัดสินใจรับนวัตกรรมมากขึ้น โดยเสนอเป็นแบบจำลองกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรม (Paradigm of the innovation decision-process) ย่อขั้นตอน

¹Ibid, pp. 101-103.

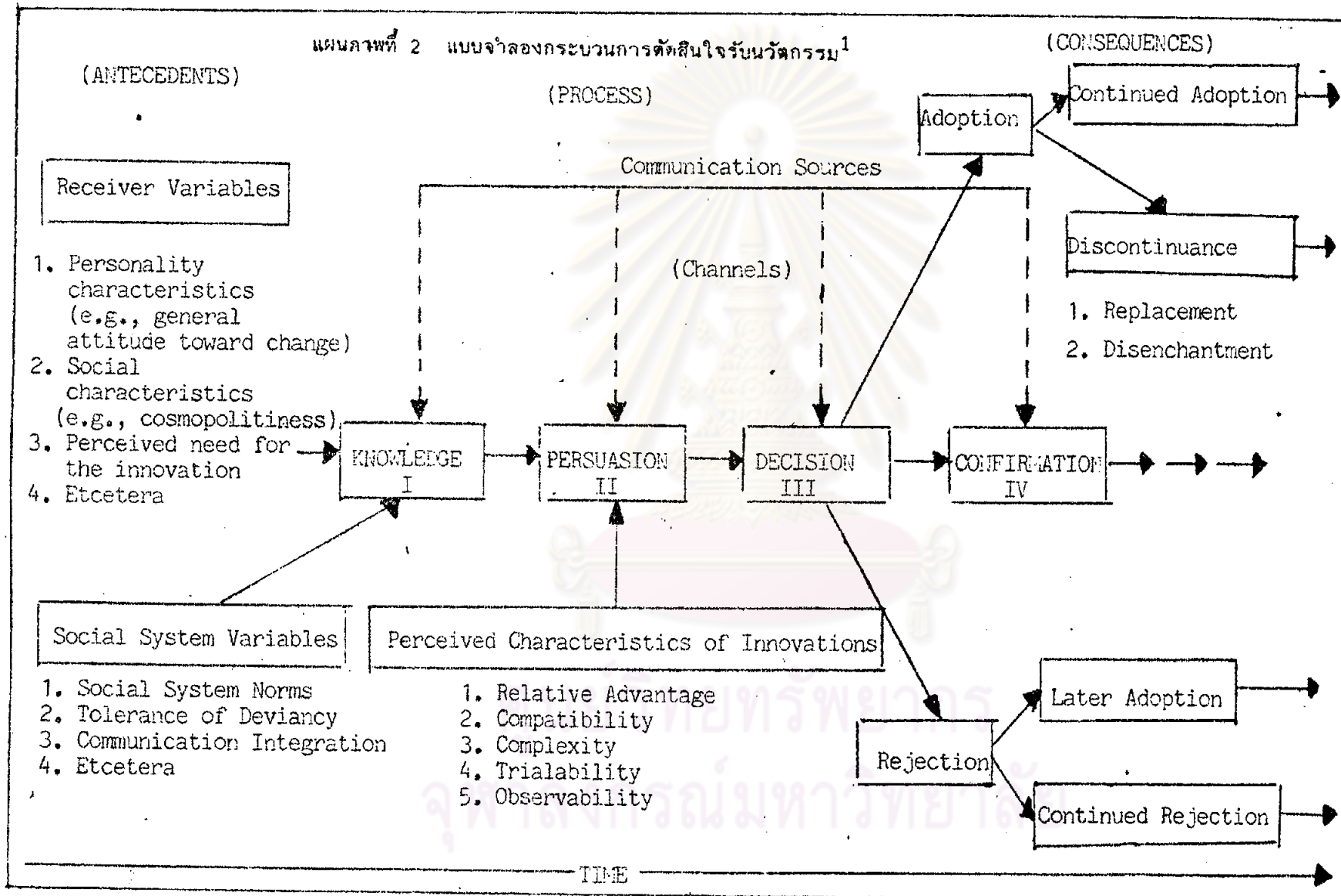
ลงมาเพียง 4 ชั้น ดังนี้

1. ชั้นความรู้ (Knowledge) บุคคลจะเปิดรับการเกิดขึ้นของนวัตกรรมและเข้าใจหน้าที่ (Function) ของนวัตกรรมนั้น
2. ชั้นการจูงใจ (Persuasion) บุคคลจะเกิดทัศนคติในทางสนับสนุนหรือต่อต้านนวัตกรรมนั้น ๆ
3. ชั้นการตัดสินใจ (Decision) เป็นขั้นที่บุคคลมีพันธะในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ทางเลือกในการตัดสินใจรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น
4. ชั้นการยืนยัน (Confirmation) บุคคลจะค้นหาผลของการตัดสินใจรับนวัตกรรมที่ได้กระทำไปแล้ว และผลที่ได้รับอาจเป็นไปในทางตรงข้าม คือ ปฏิเสธนวัตกรรมนั้น ๆ ถ้าเข้ากับนวัตกรรมนั้นไม่ได้

กระบวนการของการรับนวัตกรรมนั้นมีหลายขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนผู้รับจะเกี่ยวข้องกับการเสียงอยู่เสมอ ดังนั้น การที่จะยอมรับในแต่ละขั้นตอนนั้น มีองค์ประกอบของการสื่อสารอยู่ต่าง ๆ กัน กว่าที่จะถึงขั้นยอมรับปฏิบัตินั้นเป็นเรื่องที่ยาก เพราะมีองค์ประกอบอยู่หลายอย่าง ในแบบจำลองกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม (Paradigm of the innovation Decision) ดังกล่าว Rogers และ Shoemaker ได้แสดงขั้นตอนและองค์ประกอบของการยอมรับนวัตกรรม ดังแผนภูมิดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรม¹



1 Ibid, p. 102.

แบบจำลองกระบวนการในการตัดสินใจรับนวัตกรรมประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ปัจจัยก่อนรับสิ่งอื่น กระบวนการ และผลสืบเนื่อง แต่ละส่วนมีองค์ประกอบโดยย่อ ดังนี้

1. ปัจจัย ประกอบด้วยคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ เช่น เจตคติโดยทั่ว ๆ ไป ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง คุณสมบัติทางสังคม เช่น ความไม่ยึดมั่นกับท้องถิ่น ความต้องการรับรู้นวัตกรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานของการยอมรับนวัตกรรม

2. กระบวนการ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นความรู้ ประกอบด้วย ปัจจัยของระบบสังคม ได้แก่ ปทัสถานทางสังคม ขั้นตอนการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน การผสมผสาน การเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ ขั้นการรับรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่ต้องการรับนวัตกรรมของผู้รับนวัตกรรม ได้แก่ ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ ความสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติที่มีอยู่เดิม ความสลับซับซ้อน ความสามารถทดลองใช้ได้ และความสามารถสังเกตผลได้ ขั้นการตัดสินใจ มี 2 กรณี คือ ตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธ และขั้นการยืนยัน ในการรับนวัตกรรมต่อไป

3. ผลที่ตามมา คือการยอมรับนวัตกรรมต่อไป หรือปฏิเสธนวัตกรรม

4. วิวัฒนาการของการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอิทธิพลและประโยชน์ของสื่อประเภทต่าง ๆ นับตั้งแต่ สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล ที่จะนำมาใช้กับโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานของรัฐบาล ที่มีหน้าที่เผยแพร่ความคิดหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาในด้านการศึกษาในเชิงการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ทั้งของต่างประเทศและที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยโดยตรงยังมีน้อย ดังเช่น Everett M. Rogers¹ ได้สรุปไว้ว่า

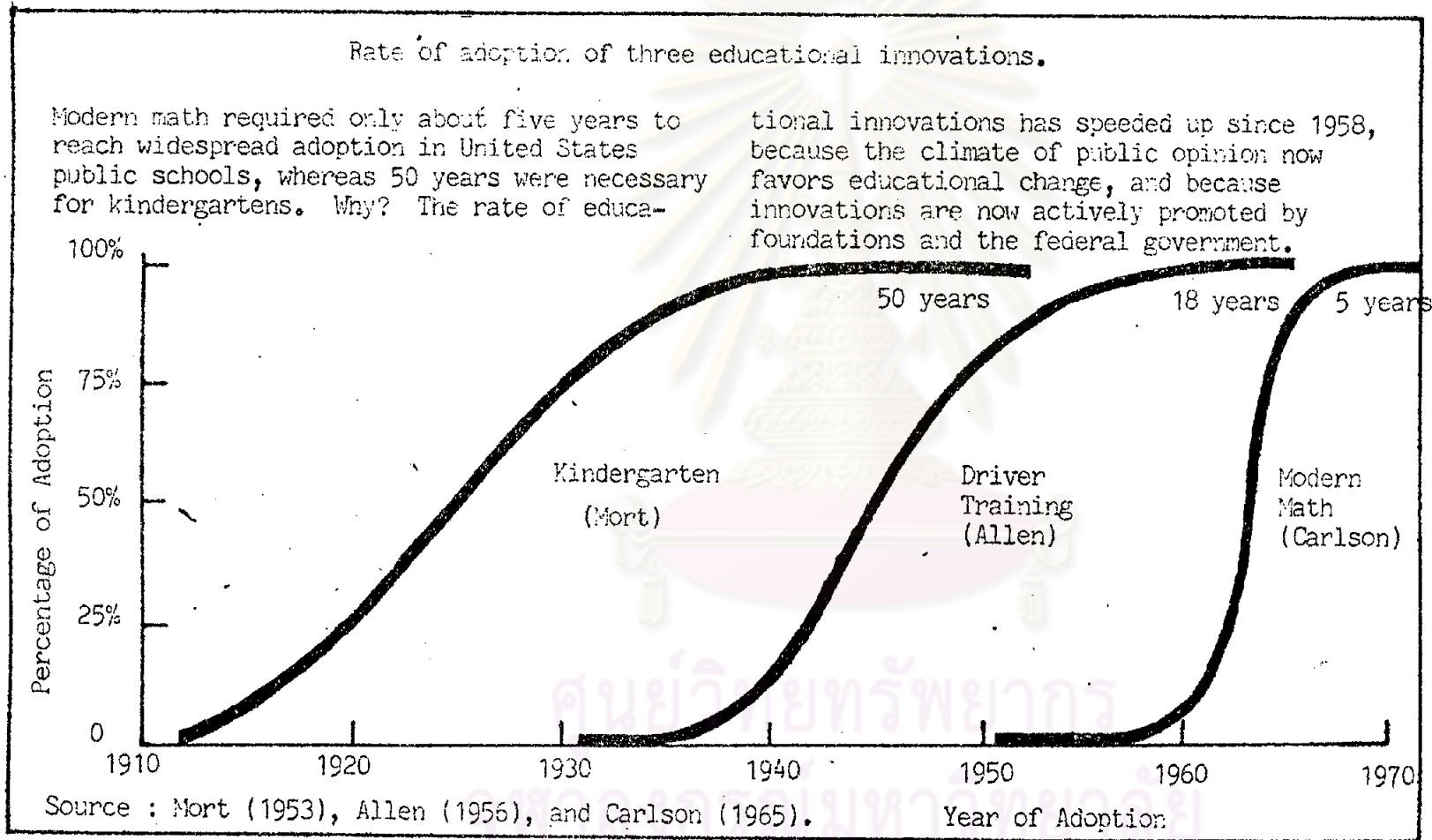
ในยุคแรกการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเผยแพร่ความคิดใหม่ทางด้านการศึกษาจะผูกขาดอยู่ที่คณะครุศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University's Teachers college) ผู้มีบทบาทสำคัญ คือ Paul Mort รากฐานของแนวทางการศึกษาวิจัยในยุคแรกราว ค.ศ. 1920-1930 ได้มีอิทธิพลต่อการควบคุมตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณและการที่ฝ่ายท้องถิ่นจะนำโรงเรียนไปสู่การยอมรับนวัตกรรม งานวิจัยของ Mort และ Cornell (1983) ได้สรุปไว้ว่า

1 Ibid, p. 58.

1. ตัวทำนายที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวของการยอมรับนวัตกรรมของโรงเรียน คือ ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียน
 2. การเผยแพร่เพื่อการยอมรับความคิดใหม่ทางการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยเวลาหนึ่ง เช่น ความคิดบางอย่างในโรงเรียนของสหรัฐอเมริกาต้องใช้เวลาถึง 25 ปี และ Mort ได้ให้เหตุผลที่อาจมีส่วนทำให้การเผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษาได้รับการยอมรับช้า ว่าอาจเนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้
 - 2.1 การขาดแคลนแหล่งข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์สำหรับนวัตกรรมทางการศึกษา
 - 2.2 การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่จะส่งเสริมความคิดใหม่ทางการศึกษา
 - 2.3 การขาดแคลนรางวัลตอบแทนในเชิง เศรษฐกิจให้กับผู้ที่ยอมรับนวัตกรรม
- จึงอาจสรุปได้ว่า การยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาแต่ละอย่างมีความแตกต่างกันมาก ดังแผนภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3 ระยะเวลาการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา¹



¹ See Rogers with Shoemaker, 1971, p. 60.

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่านวัตกรรมทางการศึกษาแต่ละชนิดต้องอาศัยช่วงเวลาที่จะให้มีการยอมรับต่างกัน เช่น การอนุบาลศึกษา ต้องใช้เวลาถึง 50 ปี (Mort 1953) การฝึกอบรมการขับรถต้องอาศัยเวลา 18 ปี (Allen 1950) แต่การสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่อาศัยเวลาเพียง 5 ปีเท่านั้น ซึ่ง Mort และ Cornell¹ (1938) ได้สรุปสาเหตุไว้ว่า

1) หลังจากการปล่อยดาวเทียมสปุตนิก (Sputnik) ของสหภาพโซเวียตซึ่งก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจทางด้านการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ทำให้ตั้งแต่ ค.ศ. 1958 เป็นต้นมา ได้มีการจัดสรรงบประมาณก้อนใหญ่จากรัฐ เพื่อช่วยส่งเสริมทางด้านนวัตกรรมทางการศึกษา

2) มีการส่งเสริมการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่อย่างแข็งขัน (ในขณะที่การส่งเสริมการฝึกอบรมการขับรถลดลง) โดยฝ่ายส่งเสริมที่มีอำนาจ

3) คำนิยมในปัจจุบันของคนส่วนใหญ่เกี่ยวกับการแปลงทางการศึกษายังไม่ให้ความสำคัญเท่ากับช่วงก่อน ค.ศ. 1950

หลังจากมรณกรรมของ Paul Mort ใน ค.ศ. 1959 คณะครูศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบียก็สูญเสียความเป็นผู้ผูกขาดในการศึกษาด้านการเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาในช่วงนี้จะให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

1. ครูในฐานะผู้รับผิดชอบการสอนมากกว่าฐานะผู้บริหาร
2. การศึกษาภายในโรงเรียนและความเกี่ยวข้องภายในกลุ่มโรงเรียน
3. การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในประเทศที่ด้อยพัฒนา

ใน ค.ศ. 1968 Rogers และคณะ² ได้ศึกษาวิเคราะห์การเผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษาในประเทศไทย โดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยสั่งการให้ใช้ความคิดใหม่ทางการศึกษา เช่น การใช้ข้อสอบปรนัย การอภิปรายในห้องเรียน ห้องสมุดโรงเรียน และ การใช้โสตทัศนูปกรณ์ สิ่งเหล่านี้จะถูกสั่งการผ่านสายงานจากเบื้องสูงลงไปเป็นทางกวดงูสู่ครูในโรงเรียน ดังนั้น การวิจัยเกี่ยวกับการเผยแพร่ข่าวสารจึงถูกกำหนดโดยองค์การของกระทรวง ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ครูส่วนใหญ่เรียนรู้นวัตกรรมทางการศึกษาจากการได้

1 Ibid, p. 59.

2 Ibid, p. 61.

เห็นครู-อาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูเป็นผู้ใช้นวัตกรรมเหล่านี้ ครู-อาจารย์ในสถาบันดังกล่าวได้
รับการศึกษาอบรมระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากสหรัฐอเมริกา ซึ่ง ณ ที่นั้น ครู-อาจารย์ได้
รับความคิดใหม่ จึงพอมองเห็นได้ว่านวัตกรรมนั้นเผยแพร่ไปสู่ระบบโรงเรียน โดยผ่านครูที่ได้รับ
การศึกษาอบรมจากสถาบันฝึกหัดครูไปยังเพื่อนร่วมงานที่เป็นคนรุ่นเก่า และไปยังผู้บริหารโรงเรียน
ของพวกเขา จึงถือว่ารูปแบบของการเผยแพร่ความคิดใหม่เป็นการไหลทวนจากข้างล่างสู่ข้างบน
มากกว่าจะไหลจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง

ใน ค.ศ. 1965 Carlson¹ ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่
ของผู้บริหารในมลรัฐเพนซิลวาเนีย และ เวอร์จิเนียตะวันตก โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
ความเห็นของผู้นำไปการเผยแพร่ความคิดใหม่เกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่ไปยังผู้บริหาร
ในโรงเรียนกับการยอมรับนวัตกรรม คุณสมบัติในการรับรู้นวัตกรรม อัตราความเร็วในการยอมรับ
นวัตกรรม และผลที่ตามมาของนวัตกรรมทางการศึกษา

ลักษณะที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งของการเผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษามักจะเกิดขึ้น
ภายในโครงสร้างขององค์กร จะมีการตัดสินใจรับนวัตกรรมโดยการบังคับบัญชาหรือที่เรียกว่า
การตัดสินใจอย่างวางแผนไว้แล้วมากกว่าจะเป็นการตัดสินใจแบบให้เลือกได้ แต่กว่าศึกษาริวิจัย
ทางด้านนวัตกรรมทางการศึกษาที่แล้มาได้ปฏิบัติกันมาเสมือนว่า ผู้รับนวัตกรรมเป็นผู้เลือกเปิด
รับอย่างเป็นอิสระ ซึ่งสภาพจริงมิใช่เช่นนั้น จุดอ่อนอีกอย่างหนึ่งของประเพณีทางด้านกา
รศึกษา คือ นักวิจัยเป็นจำนวนมากจะไม่ให้ความสนใจกับสิ่งต่อไปนี้

1. การคำนึงถึงช่องทาง (Communication channels)
2. โครงสร้างของสังคมมีบทบาทต่อการเผยแพร่ความคิดใหม่ได้ยากง่ายเพียงใด

จุดอ่อนที่ยกขึ้นมาให้เห็นชัด เจนนี้กำลังรอกการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเผยแพร่ถว
มความคิดใหม่ทางการศึกษา

George N. Gordon² ได้มองเห็นว่าโรงเรียนเองเป็นสถาบันทางการศึกษาที่ใช้

1 Ibid, p. 61.

2 George N. Gordon, Persuasion : The Theory and Practice of Manipulative Communication, (New York : Hastings House, 1971, p. 169.

เป็นสถานที่ในการปฏิบัติเพื่อการจูงใจที่มีอิทธิพลมาก และถือเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อจูงใจของสังคมสมัยใหม่

นอกจากนี้ Mathew Miles¹ ศาสตราจารย์ทางการศึกษาและจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ยังได้กล่าวถึงธรรมชาติของระบบการศึกษาว่า การเผยแพร่ความคิดใหม่ในระบบการศึกษา มักจะช้ากว่าการเผยแพร่ความคิดใหม่ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ทางด้านอุตสาหกรรม, เกษตรกรรม และแพทยศาสตร์ ทั้งนี้เพราะขาดผลการค้นคว้าในเชิงวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้ ขาดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่จะส่งเสริมเผยแพร่ความคิดใหม่ในทางการศึกษา และขาดปัจจัยที่เป็นรางวัลในเชิงเศรษฐกิจสำหรับผู้ที่ยอมรับปฏิบัติตามนวัตกรรมทางการศึกษา เพราะผลผลิตทางการศึกษาใช้เวลาออกมาในรูปของเงินตรา แต่ผลผลิตที่ได้จากการยอมรับปฏิบัติตามนวัตกรรมทางการศึกษาจะมีผลในระยะยาวแก่บุคคลซึ่งวัดได้ยาก

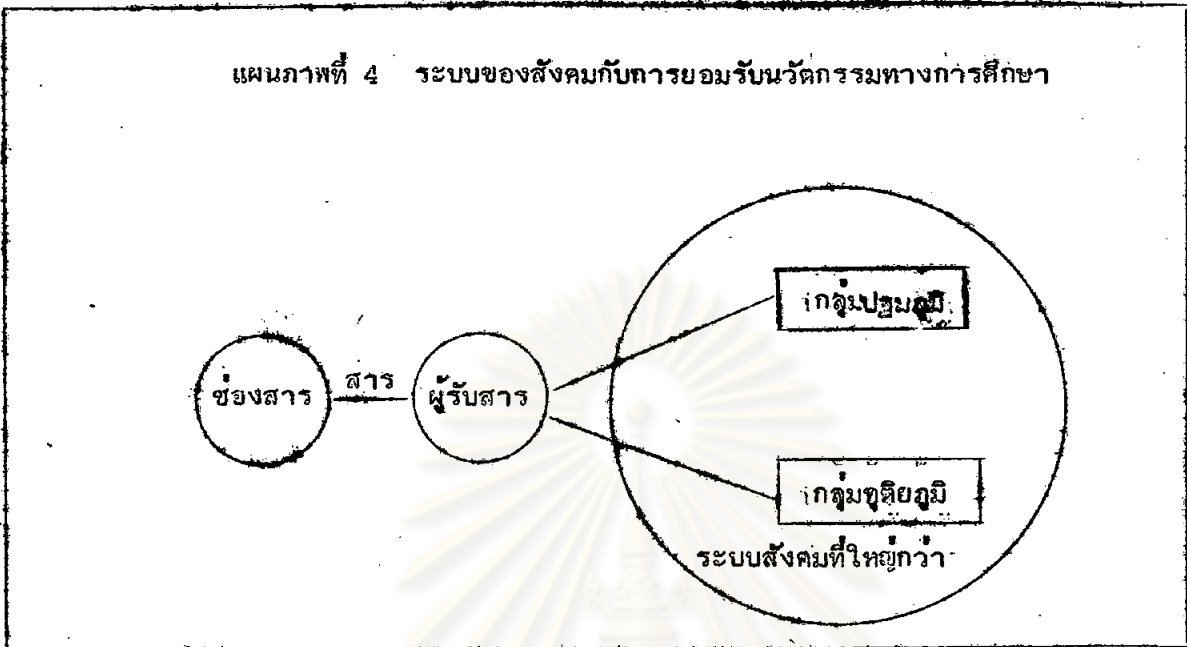
Richard O. Carlson² ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของระบบสังคมกับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา เกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่ โดยตั้งสมมติฐานในการศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาไว้ว่าเป็นการสื่อสารแบบ 2 ขั้นตอน (Two-step flow) ข่าวสารจะผ่านสื่อมวลชนโดยกลุ่มอ้างอิงของผู้รับสารและโครงสร้างของสังคม ซึ่งในโครงสร้างนี้จะครอบคลุมผู้รับสารอยู่ด้วย เมื่อผู้บริหารโรงเรียนคนใดได้อ่านพบหรือได้ยินเกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์แผนใหม่ก็อาจเดาคำตอบไว้ล่วงหน้าหรือตั้งสมมติฐานไว้ได้เลยว่า ปฏิกริยาตอบของผู้บริหารคนนั้นจะไม่ตอบรับออกมาโดยตรง โดยอาศัยสารที่ได้รับ แต่จะออกมาในรูปการตัดสินใจโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเขาอย่างกว้างขวางและกับบุคคลที่ตัวผู้บริหารได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญ อาจเขียนเป็นแผนภาพ³ ได้ดังนี้

1 Mathew B. Miles, Innovation in Education ed. (New York : Columbia University Teacher College Press, 1975), p. 15.

2 Richard O. Carlson, Adoption of Educational Innovations (Oregon : University of Oregon Press, 1971), pp. 5-6.

3 John W. Riley and Matida White Reley, "Mass Communication and Social System", in Robert K. Morbon et al. eds Sociology Today (New York : Basic Books, Inc, 1959), p. 561.

แผนภาพที่ 4 ระบบของสังคมกับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา



ขอบเขตของการศึกษาในเรื่องนี้คือ เพื่อมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อสารและตำแหน่งในโครงสร้างของสังคมของผู้ที่ใกล้ชิดกัน (peers) ในฐานะปัจจัยงานของอัตราการยอมรับ ซึ่งเกิดจากการใช้การสื่อสารแบบสองชั้นตอน

Everett M. Rogers และคณะ¹ และมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท ได้ร่วมมือกับกองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาวิธีการเผยแพร่ความคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษาออกไปสู่ระบบการศึกษาในประเทศไทย โดยการศึกษาจากครูในโรงเรียน 38 แห่ง พบว่า

ครูไทยอ่านนิตยสารทางวิชาการเป็นอันมาก ร้อยละ 92 มีวิทยุของตนเอง และร้อยละ 34 สามารถหาโทรทัศน์ดูได้อย่างสม่ำเสมอ และเกือบทุกคนมีที่ทำร่ำอ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำ และอ่านนิตยสารสัปดาห์ละหลายหน

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการนำมาใช้ (Time of adoption) ที่มีนัยสำคัญ คือ การใช้สื่อมวลชนทั่ว ๆ ไป (.138) จำนวนวารสารวิชาชีพที่อ่าน (.148) ส่วนตัวแปรที่มีความ

1 เอฟเวอร์เรต เอ็ม. โรเจอร์ และคณะ การเผยแพร่ความคิดใหม่ทางการศึกษาของไทย แปลโดย กองวางแผน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2513 , หน้า 32-36.

สัมพันธ์กับการรับทราบ (Time of awareness) อย่างมีนัยสำคัญคือ วัย (-.222) การศึกษา (.118) การศึกษาในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยในประเทศไทย (.136) ระยะเวลาของประสบการณ์ในการสอนในโรงเรียนนี้ (-.204) จำนวนวารสารวิชาชีพที่อ่าน (.154) และ การศึกษาอบรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง (.127)

โครงการร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกยูเนสโกกับเอเชียและสถาบันวิจัยการศึกษาแห่งชาติของญี่ปุ่น (UNESCO-NIER)¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจปัญหาและเจตคติของครูในเอเชียที่มีต่อการใช้นวัตกรรมการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยสุ่มตัวอย่างครู 10% จากจำนวนครูทั้งหมดที่สอนชั้น ป.1, ป.4 ซึ่งมีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป และเป็นผู้ที่สอนในเมืองหลวงของประเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าวข้างต้น จำนวน 5,223 คน จาก 12 ประเทศ คือ อัฟกานิสถาน อินเดียเดลี อินเดียเกราล่า อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ศรีลังกา ไทย² และสาธารณรัฐเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. 2518 พบว่า กจากนวัตกรรม 15 ข้อ ที่นำมาพิจารณา คือ

1. การสอนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction)
2. การสอนเป็นคณะ (Team Teaching)
3. การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computers Assisted Instruction; CAI)
4. การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation Technique)
5. การเรียนโดยเด็กต้องผ่านวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทเรียนก่อนที่จะเรียนบทต่อไป (Mastery Learning)
6. การแบ่งเด็กเป็นกลุ่มวิชาที่เลือกตามความถนัด ความสามารถหรือความสนใจของเด็ก (Flexible Grouping)

1 โครงการ UNESCO-NIER ระหว่างชาติ สำหรับการวิจัยทางการศึกษาใน เรื่องสถาบันวิจัย การศึกษาแห่งชาติ โตเกียวญี่ปุ่น, "การสำรวจปัญหาและเจตคติของครูในเอเชียที่มีต่อการ ใช้นวัตกรรมการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา", 2518 กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ (จงเจริญการพิมพ์ 2520), หน้า 6-83.

2 ผู้แทนของประเทศไทยที่ร่วมในการดำเนินการวิจัย คือ นายสวัสดิ์ จงกล หัวหน้ากอง วิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ ในขณะนั้น

7. โทรทัศน์ช่วยสอน (Instructional Television)
8. โทรทัศน์เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านศึกษา (Educational Television)
9. ระบบไม่มีชั้น (Non-Graded System)
10. ระบบการเรียนโดยให้เด็กเก่งสอนเด็กอ่อน (Peer Tutoring)
11. เครื่องช่วยสอน (Teaching Machines)
12. วิทยุช่วยสอน (Radio Broadcast)
13. การจัดการเวลาเรียนการสอนแบบยืดหยุ่น (Modular Scheduling)
14. การกำหนดวิธีสอนให้เหมาะสมกับแต่ละรายบุคคล (Individually Prescribed Instruction; IPI)
15. การรวมเนื้อหาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกันให้อยู่ในหน่วยการสอนเดียวกัน (Integrated Curriculum)

นวัตกรรมที่ได้นำมาใช้กลับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 คือ นวัตกรรมข้อ 5 และข้อ 15 ปรากฏว่า นวัตกรรม 2 ข้อนี้ มีครูแสดงความเห็น "ชอบ" มากถึง 78% (ระหว่าง 62-93) ส่วนข้อ 15 ซึ่งภาษาที่ใช้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เรียกว่าการบูรณาการนั้นเป็นอันดับสอง (แต่เป็นอันดับที่ 6 ของเจตคติที่มีต่อนวัตกรรมทั้งหมด) มีจำนวนร้อยละ 72 (อยู่ระหว่าง 19-96) ประเทศที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวม (78.3%) ได้แก่ อินโดนีเซีย อินเดียนีเกอร่าลา ฟิลิปปินส์ เกาหลี ไทย ออสเตรเลีย และ อินเดียนีเดลี สำหรับการเรียนโดยเด็กต้องผ่านวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทเรียนก่อนที่จะเรียนบทต่อไป (Mastering Learning) นี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับประสบการณ์การสอน จำนวนปีที่ใช้ในการเรียนวิชาชีพ และจำนวนครั้งที่เข้ารับการอบรม พบว่า ครูที่ลังเลที่มีประสบการณ์การสอนมากเท่าใดจะยิ่ง "ชอบ" การเรียนโดยเด็กต้องผ่านวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทเรียนก่อนที่จะเรียนบทต่อไป ซึ่งต่างกับอินเดียนีเกอร่าลาและไทย คือครูที่ใช้เวลาเรียนวิชาชีพมากจะ "ชอบ" การเรียนโดยเด็กต้องผ่านวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทเรียนก่อนที่จะเรียนบทต่อไปมาก และอินเดียนีเดลี เกาหลี มาเลเซีย และไทย จะชอบมาก ถ้าครูผู้นั้นได้ผ่านการอบรมมามาก

5. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ในทางการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าหลักสูตรไว้ในหลายลักษณะด้วยกัน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ¹ กำหนดไว้ว่า "หลักสูตร คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียน"

Hilda Taba² ได้กล่าวถึงเรื่องของหลักสูตรไว้ว่าในการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณา คือ ธรรมชาติของผู้เรียนและกระบวนกรเรียนรู้ตลอดทั้งความรู้ของผู้เรียนที่มีอยู่เดิม กระบวนการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการพิจารณาตัดสินใจในการสร้างหลักสูตรมาก หลักสูตร หมายถึงแผนการอย่างหนึ่งที่ได้ไว้เพื่อการศึกษาและวิธีการที่จะทำให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดยอาศัยข้อพิจารณา 3 ประการ คือ

1. การคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหา
2. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้เป็นไปตามเนื้อหาที่วางไว้
3. การวางแผนปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสถานการณ์ที่จะอำนวยความสะดวกสำหรับการเรียนรู้

J. Galen Saylor และ William M. Alexander³ ได้เสนอรูปแบบกระบวนการในการวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตร (The Curriculum Planning Process) ไว้ดังนี้

1. ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอก (External variables)
2. กำหนดเป้าหมาย (Goals, objectives and domains)
3. กำหนดรูปแบบของหลักสูตรที่ต้องการ (Curriculum Designing)
4. การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation)
5. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation)

จากแนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตรที่ได้ศึกษามานี้ หากมองในลักษณะการพัฒนาหลักสูตรทั้งกระบวนการ พบสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้เด็กเรียน

1) กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, แนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. (กรุงเทพมหานคร : เข็มพริ้วเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, 2522), หน้า 1.

2 Hilda Taba, Curriculum Development. (New York : Harcourt, 1962), pp. 76-79.

3 Galen J. Saylor and William M. Alexander, Planning Curriculum for Schools (New York : Holt, Rinhart and Winston Inc., 1974), p. 27.

และนอกห้องเรียนโดยครอบคลุมถึงหลักสูตรแม่บท แผนการเรียนปฏิบัติการต่าง ๆ กระบวนการเรียน การสอน และวิธีการที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย

6. การเรียนการสอนระดับประถมศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีสาระสำคัญที่แตกต่างจากหลักสูตรเดิม ที่เคยมีมาคือ ได้กำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ด้วยดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรให้ ชิดหยุ่นตามเหตุการ์ณสภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชา มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผึก ให้เป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณา วิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะ เนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ

3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาค ปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะ เฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

4. เวลาเรียนกำหนดไว้คาบละ 20 นาที ในการจัดสอนให้โรงเรียนหรือท้องถิ่น กำหนดช่วงตารางเวลาเรียนเอง โดยจะกำหนดครั้งละกี่คาบ เป็นช่วงสั้น หรือยาว ได้ตามความ เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ลักษณะเนื้อหา และกิจกรรม¹

การเรียนการสอนดังกล่าวเป็นแนวทางที่ระบุไว้ในหลักสูตรที่ถือว่าเป็นแม่บทอย่าง กว้าง ๆ เพื่อให้ท้องถิ่นนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ยังไม่มีรายละเอียดเพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดว่า ในการปฏิบัติจริง ๆ ครูจะต้องเข้าใจจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร หนังสือเรียน แผนการสอน คู่มือครู และเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ ให้เข้าใจก่อนทำการสอน ครูควรพร้อมที่จะปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โรงเรียนและนักเรียน เพื่อให้เด็กเรียนรู้จัก

1 กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521.

คิด รู้จักทำ และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้¹

การจัดการเรียนการสอนตามแนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นี้ คือการที่ครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่เด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจ คือ กิจกรรมโดยเด็ก และเพื่อเด็ก ครูเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมเป็นไปในแนวทางตามที่แผนการสอนและคู่มือครูเสนอแนะไว้ เด็กเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด?

การเรียนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจ (Child-centered) นี้ Morcella H. Nerbovig และ Hert J. Klausmeier³ มีความเห็นว่า การเรียนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจ เป็นผลมาจากแนวความคิดที่เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ตามแนวทางที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดว่าจะเรียนอย่างไร ใช้อุปกรณ์ชนิดใด และจะประเมินผลการเรียนรู้อย่างไร ซึ่งเหล่านี้จะกำหนดขึ้นจากการที่ครูและนักเรียนได้ประชุมตกลงและวางแผนร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละคนและการทำงานเป็นกลุ่ม ครูจะมีความสำคัญเกี่ยวกับการวางแผน การเสริมความรู้ และการประเมินผล ซึ่งช่วยให้มีการผสมผสานระหว่างความสนใจและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของเด็ก หลักสูตรที่เน้นการเรียนการสอนแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจมักจะเน้นการทำงานเป็นกลุ่มที่เกิดจากการประสานความสนใจของเด็กแต่ละคน บทบาทของครู ควรจะเป็นผู้ฟัง สังเกต แนะนำ ประเมินผล รวบรวมข้อมูล และเสริมความรู้ ความเข้าใจเมื่อนักเรียนมีปัญหา แนวความคิดนี้สอดคล้องกับความเห็นของ Jean Jacques Rousseau⁴ ที่ว่า ถ้าเราปล่อยให้เด็กพัฒนาไปตามธรรมชาติแล้ว เด็กก็จะเจริญงอกงามตาม

1 กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, คู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หน้า 4.

2 กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, แนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หน้า 9.

3 Marcella H. Nerbovig and Herbert J. Klausmeier. Teaching in the Elementary School (New York : Harper & Row Publisher, 1969), p.126.

4 ตูรายละเอียดจาก ตำรา " บัศวรี" นวนิยายทางการศึกษาของจอห์น ดีวีย์ " ชุมชนทางวิชาการ (กรุงเทพมหานคร : สหกรณ์ขายส่ง, 2510), หน้า 144. (รายงานการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่หนึ่ง 1-5 สิงหาคม 2510 กรมสามัญศึกษา)

ปรารถนา แต่ John Dewey¹ พบว่า จะมองดูในแง่ใดก็อย่างเดียวกันยังไม่เพียงพอ โดยถือว่าการศึกษาคือเป็นการกระทำของสังคม จำเป็นต้องพิจารณาทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คตินิยม ปัญหาและทรัพยากร ตลอดจนแนวโน้มของสิ่งเหล่านี้ การศึกษากับสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การศึกษาจะก้าวหน้าก็เพราะสังคม และสังคมก็จะเจริญเพราะการศึกษา

ถ้าพิจารณาจากทั้งสองแนวความคิดจะเห็นว่า การที่ได้กำหนดแนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นแนวทางที่ประสานความคิดทั้ง 2 อย่างเข้าไว้ คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นผู้ช่วย แต่ไม่ถึงกับปล่อยให้เด็กปฏิบัติกันตามลำพังโดยที่ครูไม่ควบคุมดูแลเสียเลย

ในด้านความพร้อมของครูเกี่ยวกับความเข้าใจแนวการใช้หลักสูตรนี้ในขณะเริ่มต้นใช้หลักสูตร เมื่อ พ.ศ. 2521 นั้นว่ายังมีปัญหาอยู่มาก ดังที่ สมพงษ์ จิตระดับ² ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาและครูประจำการ สังกัดกรุงเทพมหานครต่อการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เมื่อ พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นของการใช้หลักสูตร พบว่า ความพร้อมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ปรากฏว่า ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาและของครูประจำการ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง มีเพียงบางส่วนอยู่ในระดับค่อนข้างดี มีความพร้อมดี ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นในด้านนี้ของผู้บริหารการศึกษา และครูประจำการ ปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วผู้บริหารการศึกษาและครูประจำการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพร้อมในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับความพร้อมในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ ได้สรุปปัญหา อุปสรรคของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับนี้ โดยวิเคราะห์จากรายงานการนิเทศของจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีสอนแบบเดิม คือ ครูเป็นศูนย์กลางของการบรรยาย

1 เรื่องเดียวกัน หน้า 145.

2 สมพงษ์ จิตระดับ, "ความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาและครูประจำการสังกัดกรุงเทพมหานครต่อการใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียาลัย, 2521, หน้า 149.

นักเรียนจะนั่งฟังและซักถามเพียงส่วนน้อย การสอนกลุ่มวิชาทั้งสี่กลุ่ม (กลุ่มทักษะ ที่เป็น เครื่องมือ การเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานพื้นฐาน อาชีพ) ไม่ได้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด กล่าวคือ ครูจะมุ่งสอนทักษะฯ ได้แก่ วิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์ เท่านั้น ส่วนกลุ่มอื่นครูจะเห็นว่าไม่เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ครูเกือบจะไม่สอนเลย โดยมีจังหวัดที่รายงานปัญหานี้ 39 จังหวัด (ร้อยละ 76.44) และให้เหตุผลว่าอาจจะ เป็นเพราะครูขาดประสบการณ์ไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีการสอนตามแนวของหลักสูตรใหม่ มีจำนวน 11 จังหวัด (ร้อยละ 21.56) ครู ป.1-2 ซึ่งสอนที่ที่สุดของโรงเรียนถูกย้ายบ้าง ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบรรยายที่อื่นบ้าง จำนวน 6 จังหวัด (ร้อยละ 11.76) และครูบางคนใกล้จะปลดเกษียณ สุขภาพไม่ดี สอนไม่เต็มที่ หรือไม่ทำตามที่ รับการนิเทศ จำนวน 10 จังหวัด (ร้อยละ 19.60)

2. ครูสอนไม่ทันตามแผนการสอนหรือคาบเวลาที่กำหนดไว้ ปัญหานี้มักจะพบในโรงเรียนที่ครูสอนโดยจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำ ซึ่งตรงกันข้ามกับโรงเรียนที่มุ่งสอนเนื้อหาวิชาจะสอนได้จบเร็วกว่าที่กำหนดไว้ในแผนการสอน ทั้งนี้ ในรายงานการนิเทศได้ให้เหตุผลไว้ว่า อาจจะ เป็นเพราะครูผู้สอนยังไม่เข้าใจแนวปฏิบัติที่ถูกต้องของหลักสูตรใหม่ หรืออาจเป็นผลเนื่องมาจาก ไม่สามารถอ่านแผนการสอนได้ทันเวลาและครบถ้วน ไม่ได้เตรียมการสอน ขาดความกระตือรือร้น ไม่ได้กำหนดการตามกำหนดการสอนในคู่มือครู หรือทำไม่สม่ำเสมอ อีกทั้งยังไม่ดัดแปลงยืดหยุ่น กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของเด็กและท้องถิ่นขาดแหล่งวิทยากรที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ปัญหานี้พบใน 11 จังหวัด (ร้อยละ 21.56) และยิ่งพบปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครูใช้เอกสารไม่คล่องตัว มีเอกสารหลักสูตรไม่ครบ เอกสารที่ส่งไปตกค้างอยู่ที่อื่น สูญหายมี 9 จังหวัด (ร้อยละ 16.64) นอกจากนี้ยังพบปัญหาครูสอนนักเรียนเกินกำลังความสามารถ เนื่องจากครูผู้สอนรับภาระมากเกินไป ต้องเป็นครูประจำการชั้นที่สอนทุกวิชา และคอยดูแลนักเรียน ตลอดวันไม่มีเวลาเตรียมการสอนและจัดอุปกรณ์ ครูมีน้อยเกินไปและไม่ได้รับการชำระขวัญเท่าที่ควร

3. ความเข้าใจในหลักสูตร พบว่าครูบางส่วนไม่เข้าใจหลักการและจุดหมายของหลักสูตร กล่าวคือ ไม่สามารถแปลงเจตนารมณ์ของหลักสูตรในเชิงปฏิบัติได้ บางส่วนเข้าใจแต่ไม่ยอมรับแนวทางของหลักสูตรใหม่ ดรามากเป็นครูเก่าที่มีขวัญดี ปัญหานี้พบใน 10 จังหวัด

4. ขาดความร่วมมือประสานงานกันระหว่างครูผู้สอนภายในโรงเรียน และภายในกลุ่มโรงเรียน โดยเฉพาะครูที่สอนหลักสูตรเก่าจะไม่สนใจเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่เท่าใดนัก

5. ปัญหาอื่น ๆ โรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของการสอนซ่อมเสริม ครูไม่ศรัทธาในตัวผู้เรียน¹

ในการเปลี่ยนแปลงของครูเกี่ยวกับพฤติกรรม การเรียนการสอนของครูที่ทำการสอนตามหลักสูตรใหม่นี้ ในการใช้หลักสูตรในปีแรกกับระยะที่ใช้หลักสูตรไประยะหนึ่ง ได้มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในด้านของศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ได้สรุปผลการใช้หลักสูตรในช่วงปี 2522 ไว้ดังนี้

1. ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอนน้อยลง แต่ครูยังมีส่วนในการอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ มากกว่าจะปล่อยให้เด็กเรียนอภิปรายกันเอง ครูยังเป็นผู้กำหนดงานมากกว่าที่จะให้นักเรียนตัดสินใจทำงานเอง²

2. สภาพการเรียนการสอนเป็นไปในลักษณะที่ครูยึดหนังสือเป็นหลัก และครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนมากกว่าเด็กเป็นศูนย์กลาง การแก้ปัญหาในเรื่องการเรียนครูยังตัดสินใจปัญหาได้มากกว่าจะให้เด็กคิดค้นคำตอบเอง การใช้อุปกรณ์การสอนมีน้อยมาก ครูยังใช้วิธีสอนแบบเก่า คือ บอกจดกิจกรรมที่ใส่นอแนะในแผนการสอนให้นักเรียนปฏิบัติตามจะถูกกดไปเกือบหมด³

3. ครูได้รับการอบรมเรื่องหลักสูตรใหม่ แต่ระยะการอบรมสั้นน้อย ทำให้ไม่ค่อยเข้าใจ ประกอบกับครูไม่ค่อยศึกษาแผนการสอนก่อนใช้ แต่สังเกตครูส่วนใหญ่แล้วก็พยายามที่จะทำการสอนในแนวทางของหลักสูตรใหม่⁴

เมื่อใช้หลักสูตรไปเป็นปีที่ 3 ในช่วงปลายปีการศึกษา 2523 ศูนย์พัฒนาหลักสูตร ได้ติดตามผลการใช้หลักสูตรอีก ได้พบความเปลี่ยนแปลงของครูในทางที่ก้าวหน้าขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการ

1 กรมวิชาการ, กองวิจัยทางการศึกษา, "ปัญหา อุปสรรค และแนวทางที่จะปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพการประถมศึกษา : การวิเคราะห์รายงานการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521, 2523" (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 3-8.

2 กรมวิชาการ, ศูนย์พัฒนาหลักสูตร, "สรุปผลการติดตามผลและแนะนำการใช้หลักสูตรประถมศึกษา" ครั้งที่ 2 (ม.ป.ป.), (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 6.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

เรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับครู พบว่า ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายกันเองบ้าง มีแนวโน้มที่จะลดบทบาทครูในฐานะเป็นผู้อธิบายคนเดียวตลอด¹

กมล สุดประเสริฐ และคนอื่นๆ ได้ศึกษาสมรรถวิสัย (Competencies) ของครู ประถมศึกษาที่ต้องการจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูประถมศึกษา ผู้บริหาร และอาจารย์จวกรวิทยาลัยครู จากทั่วประเทศ จำนวน 600, 200 และ 200 คน ตามลำดับ รวม 1,000 คน จากทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2523 ได้พบว่า

1. ความสามารถของครูในการ "เลือกและจัดวิธีสอนและกิจกรรมได้สอดคล้องกับ จุดประสงค์ในหลักสูตร เนื้อหาวิชา และพัฒนาการของเด็ก" ความเห็นโดยเฉลี่ยมีค่าสูงถึง 4.4687 สรุปได้ว่าความสามารถดังกล่าวมีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่จะเป็นครูประถมศึกษา $\bar{x} = 4.4687$ และ $SD = .6336$
2. ความสามารถในการ "ใช้วิธีสอนเพื่อให้เด็กรู้จักคิดค้นคว้าหาเหตุผลและนำความรู้ ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน" เป็นความสามารถที่ผู้ตอบส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 67 เห็นว่าจำเป็นมากที่สุด สำหรับครู ความสามารถในด้านนี้ของครูจึงจัดว่ามีผู้เห็นความสำคัญมากเป็นพิเศษ $\bar{x} = 4.6149$ และ $SD = .5247$
3. ความสามารถในการ "ใช้วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกมสื่งทำได้" ความเห็นโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่างจำเป็นปานกลางถึงมาก แต่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน $\bar{x} = 3.3833$, $SD = .9587$ ผู้มีความเห็นว่าเป็นส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นวิธีสอนที่ใช้ได้ในบาง วิชาเท่านั้น
4. ความสามารถในการ "เลือกและใช้หนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบเพื่อการ เรียนรู้ของเด็กให้เหมาะสม" ความคิดเห็นโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับจำเป็นมาก $\bar{x} = 4.1857$, $SD = .7250$

-
- 1 กรมวิชาการ, ศูนย์พัฒนาหลักสูตร, "สรุปผลการติดตามผล การแนะนำ การใช้หลักสูตรประถมศึกษา" ครั้งที่ 3 (ม.ป.ป.) (เอกสารอัตรสำเนา), หน้า 27.
 - 2 กมล สุดประเสริฐ และคณะ, "การศึกษาสมรรถวิสัยของครูประถมศึกษาที่ต้องการ", กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู (ม.ป.ป.), หน้า 152; (รายงานการวิจัยกลุ่มที่ 10 โครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู)

5. ความสามารถในการ "ใช้การเสริมกำลังใจ ชมเชย ให้รางวัล คำดี แก่ นักเรียนให้เหมาะสม" โดยเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับจำเป็นมาก $\bar{x} = 4.2076$, $SD = .7707$

6. ความสามารถในการ "เลือกใช้อุปกรณ์การสอนและผลิตอุปกรณ์การสอนง่าย ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและลักษณะของเด็ก" ความเห็นโดยเฉลี่ยอยู่ในระหว่างจำเป็นมาก และจำเป็นมากที่สุด $\bar{x} = 4.4340$, $SD = .5979$

7. ความสามารถในการ "จัดหาสื่อที่เป็นประสบการณ์ของเด็ก เช่น มุมหนังสือ ป้ายนิเทศ มาบริการแก่เด็กได้" ผู้ตอบส่วนใหญ่ตอบว่าจำเป็นมาก โดยสรุปอยู่ระหว่างจำเป็นมาก กับจำเป็นมากที่สุด $\bar{x} = 4.2666$, $SD = 0.7368$

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ¹ ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมการสอนของครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา (ฉบับทดลอง) พุทธศักราช 2503 ซึ่งจะมีการทดลองในโรงเรียนทดลองก่อนใช้จริง 2 ปีทุกชั้น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน 1 ห้องเรียน ที่สุ่มจากโรงเรียนทดลองใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับทดลอง) 25 โรงเรียน และโรงเรียนควบคุม 25 โรงเรียน (ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503) ตามโครงการติดตามและประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด คือ นครปฐม สมุทรสาคร สุพรรณบุรี ชัยนาท เชียงใหม่ อุบลราชธานี และสงขลา รวมตัวอย่างทั้งสิ้น 50 โรงเรียน 50 ห้องเรียน โดยใช้แบบสังเกตที่ดัดแปลงจากรีธีการของแฟลนเดอร์ส (Flander's Interaction Analysis Technique) เมื่อ พ.ศ. 2524 และได้พบว่าจากพฤติกรรมการสอนของครู 12 ลักษณะ ได้แก่

1 กรมวิชาการ, กองวิจัยทางการศึกษา, "การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนชั้นประถมปีที่ 3 ที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับทดลอง) และที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503" รายงานการติดตามและประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับทดลอง) (โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์ กรุงเทพมหานคร, 2524), หน้า 5-12.

1. การใช้เวลาในการพูด
2. การใช้เวลาในการบรรยาย
3. การใช้เวลาในการสอนเน้นเนื้อหา
4. การใช้อิทธิพลทางอ้อม
5. การใช้อิทธิพลทางตรง
6. อัตราส่วนของการใช้อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลทางตรง
7. อัตราส่วนของการใช้การกระตุ้นและการควบคุมพฤติกรรม
8. การใช้อิทธิพลทางอ้อมสนองตอบการพูดของนักเรียน
9. การใช้อิทธิพลทางตรงสนองตอบการพูดของนักเรียน
10. อัตราการใช้คำถามของครู
11. อัตราแนวโน้มการตั้งคำถามของครู
12. การใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่ไม่มีการพูด

สรุปผลการวิจัยได้ว่า

1. การใช้เวลาในการพูด คือ พฤติกรรมทุกพฤติกรรมที่ครูแสดงออก ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่¹ และหลักสูตรเก่า² ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้เวลาพูดร้อยละ 35.22 ครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้เวลาพูดร้อยละ 40.90
2. การใช้เวลาบรรยาย คือ พฤติกรรมที่ครูพูดหรือบรรยายข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือวิธีการต่าง ๆ พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใช้เวลาบรรยายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้เวลาในการบรรยายร้อยละ 17.99 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้เวลา 23.24 ซึ่งมีแนวโน้มที่จะบรรยายน้อยลงบ้าง
3. การใช้เวลาในการสอนเน้นเนื้อหา คือ เวลาที่ที่เกิดพฤติกรรมการบรรยายของครู และพฤติกรรมการบรรยายที่เกิดต่อเนื่องกับพฤติกรรมอื่น ๆ เป็นการแสดงบทบาททางการสอนของครู พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้เวลาสอนเน้นเนื้อหาร้อยละ 37.79 ครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้เวลา 45.37

1 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

2 หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503

4. การใช้อิทธิพลทางอ้อม คือ พฤติกรรมที่ครูพูดเพื่อให้นักเรียนแสดงออกอย่างอิสระ เช่น การชมเชย การให้กำลังใจ เป็นต้น พบว่าครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใช้เวลาในการแสดงอิทธิพลทางอ้อมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ร้อยละ 0.11 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่า 0.07

5. การใช้อิทธิพลทางตรง คือ พฤติกรรมที่ครูพูดเพื่อให้นักเรียนแสดงออกอย่างไม่เป็นอิสระ เช่น การชี้แนวทาง การออกคำสั่ง การวิจารณ์ และการบรรยายหรืออภิปราย เป็นต้น พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใช้เวลาในการแสดงอิทธิพลทางตรงไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้ร้อยละ 0.67 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้ร้อยละ 0.54

6. อัตราส่วนของการใช้อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลทางตรง คือ เวลาที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมเมื่อเปรียบเทียบกับเวลาที่ครูใช้อิทธิพลทางตรง พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใช้เวลาแสดงอิทธิพลทางอ้อมเปรียบเทียบกับการใช้อิทธิพลทางตรงไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือครูหลักสูตรใหม่ใช้ 0.41 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้ 0.38

7. อัตราส่วนของการใช้การกระตุ้นและการควบคุมพฤติกรรม คือ เวลาที่เกิดพฤติกรรมที่ครูใช้กระตุ้นนักเรียน (ยอมรับความรู้สึก ชมเชย ให้กำลังใจ และยอมรับความคิดเห็น) เมื่อเปรียบเทียบกับเวลาที่ครูใช้ควบคุมพฤติกรรมนักเรียน (ในแนวทางวิจารณ์ และให้อำนาจ) พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรเก่าและครูที่ใช้หลักสูตรใหม่มีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าอัตราส่วนของครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ 0.61 และครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ 0.69

8. การใช้อิทธิพลทางอ้อมสนองตอบการพูดของนักเรียน คือ พฤติกรรมที่ครูพูดต่อจากการพูดของนักเรียนเพื่อยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็น การชมเชยให้กำลังใจ และการถาม ไม่ว่า นักเรียนจะพูดตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นริเริ่ม พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้อิทธิพลทางอ้อมสนองตอบการพูดของนักเรียนไม่แตกต่างกัน คือครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้ร้อยละ 6.38 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้ร้อยละ 6.75

9. การใช้อิทธิพลทางตรงสนองตอบการพูดของนักเรียน คือ พฤติกรรมที่ครูพูดต่อจากการพูดของนักเรียนเพื่อบรรยายข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียน ออกคำสั่งหรือแนะแนวทาง และการวิจารณ์การกระทำของนักเรียน พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้ร้อยละ

1.40 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่า ใช้ร้อยละ 1.14

10. อัตราการใช้ค่าถามของครู คือ พฤติกรรมการใช้เวลาถามของครู เมื่อเปรียบเทียบกับการบรรยายดังกล่าว พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ครูหลักสูตรใหม่ใช้ร้อยละ 35.11 และครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้ 31.96

11. อัตราแนวโน้มในการตั้งคำถามของครู คือ พฤติกรรมที่ครูจะต้องตอบสนองการพูดของนักเรียนด้วยการตั้งคำถามใหม่เพื่อเปรียบเทียบกับการที่จะบรรยาย พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และครูที่ใช้หลักสูตรเก่ามีแนวโน้มที่สนองตอบนักเรียนด้วยการตั้งคำถามใหม่เพื่อเปรียบเทียบกับการบรรยายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (อัตราแนวโน้มในการตั้งคำถามของครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ร้อยละ 62.00 ของครูที่ใช้หลักสูตรเก่าร้อยละ 57.00)

12. การใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่ไม่มีภาระพูด คือ พฤติกรรมที่ครูกระทำโดยไม่มีภาระพูด ได้แก่ หอบหนังสือ เปิดหนังสือ เตรียมสื่อการเรียนการสอน เขียนกระดานดำ เป็นต้น พบว่า ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่ไม่มีภาระพูดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ครูที่ใช้หลักสูตรใหม่ใช้เวลาร้อยละ 4.38 ครูที่ใช้หลักสูตรเก่าใช้เวลา ร้อยละ 8.55)

เดือนเพ็ญ ฤกษ์อร่าม¹ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายของการสอบกลุ่มวิชาภาษาไทยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กับพฤติกรรมการสอนของครู จากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครูผู้สอนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนในโครงการผู้นำการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ใน 3 กลุ่มวิชา คือ

กลุ่มที่ 1 ให้มีทักษะแก่ผู้เรียนทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน

¹ เดือนเพ็ญ ฤกษ์อร่าม, "ความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายของการสอนภาษาไทยในชั้นปีที่ 2 กับพฤติกรรมการสอนของครู" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524), หน้า 85-86.

กลุ่มที่ 2 ให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้จักคิด มีเหตุผล และรักการอ่าน

กลุ่มที่ 3 ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน รวมทั้งให้รู้จักการแสดง

ออกทางอากัปกิริยาและการวางท่าทางที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

จากการสังเกตพฤติกรรมได้พบว่า

กลุ่มที่ 1 ครูส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการสอนในด้านที่เกี่ยวกับทักษะการอ่าน และการเขียนมากกว่าด้านการฟังและการพูด

กลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่แสดงออกในด้านพฤติกรรมการสอนที่เกี่ยวกับการกระตุ้นให้นักเรียนพูด ตอบ แสดงความคิดเห็น และอธิบายปัญหาหรือตอบคำถาม ที่ครูถามมากกว่าพฤติกรรมด้านอื่น ๆ

กลุ่มที่ 3 พบว่าครูส่วนใหญ่มีพฤติกรรมแสดงออกในด้านการกระตุ้นความสนใจของนักเรียนร่วมกิจกรรมและให้นักเรียนเล่นเกมสื่เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินมากกว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางอากัปกิริยาและการวางท่าทางในการฝึกทักษะต่าง ๆ

เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ความคาดหวังของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับร้อยละ 65 พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูในกลุ่มที่ 1 สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่พฤติกรรมการสอนของครูในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 ไม่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่เมื่อถือเกณฑ์ความคาดหวังของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับร้อยละ 80 พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูจากการสังเกต ไม่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในทุกกลุ่มพฤติกรรมการสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย